

3. *Nicotiana alata* LINK et OTTO – tabák křídlatý

Nicotiana alata LINK et OTTO Icon. Pl. Rar. Horti Bot. Berol. 63, 1830.

Vytrvalé byliny (u nás jednoleté), 60–120 (–150) cm vys., žláznatě pýřité. Lodyha větvená. Dolní listy v přízemní růžici, přisedlé nebo krátce řapíkaté, eliptické až kopistovité, řapík křídlatý; lodyžní listy přisedlé, sbíhavé, podlouhle kopinaté, na bázi ouškaté, na vrcholu špičaté až tupé, horní listy až čárkovité. Květenství vrcholičnaté, složené z vijanů, květní stopky 20–30 mm dl., květy nicí, silně vonné (otvírají se v noci). Kalich zvonkovitý, 15–25 mm dl., cípy šídlovité; koruna úzce nálevkovitá, 50–100 mm dl., vně nazelenalá s fialovými proužky, uvnitř bílá, lem 5cípý, 15–25 mm šir., cípy 2 delší a 3 kratší; tyčinky nestejně dlouhé, nitky srůstající s korunní trubkou do 1/2 její délky. Tobolky vejcovité, 12–17 mm dl. Semena elipsoidní, černohnědá. VII–IX(–X). Tf, (Hkf).

2n = 18 (extra fines)

Původní druh z Brazílie se téměř nepěstuje, pro okrasné zahradní účely se vysazují různé kultivary a kříženci, např. cv. Grandiflora (= *N. affinis* T. MOORE) s velkými bílými, silně vonícími květy. Hustý, nízký (30–40 cm), keřovitý vzrůst s bohatstvím růžových, červených a karmínových květů je charakteristický pro skupinu cv. Nana Rotgruppe. Zahradnický významní jsou kříženci *N. × sanderae* hort. (= *N. alata* × *forgetiana* hort.), směsi růžových, žlutavých, červených odstínů, 30–75 cm vys. Občas se ještě pěstují *N. sylvestris* SPEG. et COMES s bílými, silně vonnými květy otevřenými jen ve dne a *N. suaveolens* LEHM. s květy vně zelenavě purpurovými, uvnitř bílými, silně vonnými, otevřenými jen v noci. *Nicotiana alata* zplaňuje jen přechodně a vzácně, např. v areálu Vítkovických železáren.

Trib. 5. *Salpiglossideae* BENTHAM

Květy souměrné, tyčinky 2, 4 nebo 5 (v tom případě jen 4 fertillní), rozličné délky, zárodek přímý nebo mírně zakřivený, plod tobolka.

12. *Petunia* JUSS. – petúnie *)

Petunia JUSSIEU Ann. Mus. Nat. Hist. Natur. 2:214, 1803.

Lit.: MAATSCH R. (1960): *Petunia* Juss. In: ENCKE F. [red.], Pareys Blumengärtneri, ed. 2, 2:496–498. Berlin et Hamburg. – PRŮCHA J. et al. (1966): Letničky a dvouletky. Praha. – LISKENS H. F. et STRAUB J. (1978): A mutant collection of *Petunia* hybrida. Incompat. Newsl. 10:127–131. – WISSMAN J. R. (1982): On the inter-relationships of certain species of *Petunia* I. Taxonomic notes on the parental species of *Petunia hybrida*. Acta Bot. Neerl. 31: 477–490. – HIELSCHER A. (1984): Sommerblumen in Wort und Bild. Leipzig. – SINK K. C. (1984): *Petunia*. Berlin. – ANDO T., UEDA Y. et HASHIMOTO G. (1992): Historical survey and present status of systematics in the genus *Petunia* Jussieu (Solanaceae). Tech. Bul. Fac. Hort. Chiba Univ. 45:17–26.

Jednoleté až víceleté byliny nebo polokeře, většinou žláznatě pýřité nebo plstnaté. Lodyhy větvené. Listy vstřícné, celistvé, často malé, celokrajné. Květy 5četné, jednotlivé, vyrůstající v úžlabí listenů. Kalich 5cípý, hluboce členěný; koruna mírně souměrná, nálevkovitá, široký plochý lem odstálý; tyčinek 5, nitkami srostlých s dol. částí korunní trubky, 1 tyčinka kratší. Plod dvoupouzdrá tobolka pukající 2 chlopněmi. Semena četná, drobná. – Asi 25 druhů v Brazílii a v Argentíně. – Entomogam. Alogam.

1. *Petunia* × *atkinsiana* LOUDON – petúnie zahradní

Petunia × *atkinsiana* D. DON ex LOUDON Hort. Brit., ed. 2, suppl., 655, 1832. – Syn.: *Petunia* × *hybrida* hort. ex VILMORIN Fl. Pleine Terre 615, 1863.

Jednoleté žláznatě pýřité byliny. Lodyhy přímé, poléhavé i převislé, bohatě i málo větvené, (20–)50–80(–100) cm vys. Listy krátce řapíkaté až přisedlé, eliptické až vejčité, tupé nebo špičaté. Květy stopkaté; kalich zvonkovitý, cípy úzce kopinaté až čárkovité, tupé; koruna nálevkovitá až šir. nálevkovitá, 3–8 cm v průměru, bílá, fialová, červená, korunní trubka válcovitá nebo nahoru se

rozšiřující, lem rovný nebo zvlňný, cípy krátké, široké, často nestejně velké, na vrcholu zaokrouhlené nebo mělce laločnaté. Tobolky vejcovité, 10–13 mm dl., 7–8 mm šir., hladké, hnědé. Semena zaobleně hranatá, menší než 1 mm, světle až tmavě hnědá. VI–X. Tf.

2n = 24 (extra fines)

Petúnie zahradní vznikla v 19. stol. křížením původních jihoamerických druhů [*Petunia axillaris* (LAM.) BRITTON, E. E. STERNS et POGGENB. × *P. integrifolia* (HOOKER) SCH. et THELL.]. V současnosti se pěstuje velké množství kultivarů, odlišných vzrůstem (nízké keřovité až dlouhé

*) Zpracovala R. Bělohlávková

převíslé výhony), velikostí, tvarem a barvou květů (květy až 12 cm dl., jednoduché, poloplné i plné, hladké, zvlněné až zkadeřené, bílé, jednobarevné ve velkém množství odstínů červených, fialových a modrých, dvoubarevné různě skvrnitě nebo s odlišným ústím a žilnatinou). Některé kultivary jsou odolné k větrnému a deštivému počasí. Základní skupiny kultivarů: cv. Multiflora nana compacta, cv. Compacta nana, cv. Grandiflora nana, cv. Grandiflora fimbriata nana, cv. Grandiflora superbissima, cv. Pendula. Petúnie se vysazují pro výzdobu oken, balkónů, teras, na veřejných prostranstvích i na záhonech a v okrasných květinových nádobách. Jsou teplomilné, vyžadují humózní zeminu a slunné stanoviště. Zplaňují jen vzácně a přechodně.

Poznámka 1:*) Vzácně se jako letnička pěstuje *Salpiglossis sinuata* RUTZ et PAVÓN Syst. Veg. Pl. Peruv. 163, 1798 – jazyka chobotnatá. Jsou to jednoleté byliny s lep-kavými žláznatými chlupy. Lodyha 50–80 cm vys., přímá, větvená, žláznatě chlupatá. Dolní listy laločnaté, řapíkaté,

horní čárkovitě kopinaté, přisedlé. Květy jednotlivé, ± pravidelné; kalich pohárkovitý, 5cípý; koruna šir. nálevkovitá, až 6,5 cm v průměru, různých barev (základní bílá, růžově fialová, žlutá, uvnitř s tmavší žilnatinou). Tobolky se 2 chlopněmi, uzavřené v kalichu; semena menší než 1 mm, hnědá. VI–VIII. Tf.

Původní v Jižní Americe, pěstuje se pro ozdobné pestré květy na okrajových rabatech nebo též k řezu. Rostliny nesnášejí přemokření, vyžadují výslunnou polohu a sušší propustnou půdu. Mohou být předpěstovány nebo vysévány přímo.

Lit.: D'ARCY W. G. (1979): A preliminary synopsis of *Salpiglossis* and other *Ceastrae* (Solanaceae). Ann. Missouri Bot. Gard. 65:698–724. – HUNZIKER A. T. et SUBILS R. (1979): *Salpiglossis*, *Leptoglossis* and *Reyesia* (Solanaceae): a synoptical survey. Bot. Mus. Leaflet. Harvard Univ. 27:1–43.

Poznámka 2:*) Jako okrasná letnička se pěstuje rod *Schizanthus* RUTZ et PAVÓN (klanokvět) původem z Jižní Ameriky (Chile). Je význačný zygomorfní korunou s 5 nestejnými cípy tvořícími 2 pysky, horní 3klaný, dolní dvoulaločný. V kultuře je hlavně *S. × wisetonensis* LÖW, vzniklý křížením *S. pinnatus* RUTZ et PAVÓN, *S. grahamii* GILL, popř. dalších druhů s květy různých barev, nejčastěji růžových a fialových, často se skvrnami jiných barev. VI–VIII.

140. *Buddlejaceae* K. WILHELM – budlejovité ***)

Lit.: LEEUWENBERG A. J. M. (1979): The Loganiaceae of Africa XVIII. *Buddleja* L. II. Revision of the African and Asiatic species. Wageningen (Belmontia 10, 1979). – CARLQUIST S. (1997): Wood anatomy of *Buddlejaceae*. Aliso 15:41–56.

Keře, vz. stromy i byliny, s chlupy zpravidla hvězdovitými či stromečkovitými. Listy vstřícné nebo střídavé, jednoduché, s palisty. Květy oboupohlavné, 4četné; kališní lístky srostlé; korunní lístky srostlé v trubku a límečkovitě rozšířený lem rozdělený ve 4 laloky; tyčinky 4, přirostlé nitkami ke korunní trubce, alternující s korunními laloky; prašníky pukající podélnou štěrbinou; semeník svrchní, dvou-pouzdrý, s četnými vajíčky; placentace axilární, čnělka 1, blizna dvoulaločná. Plod tobolka pukající chlopněmi. Semena se 2 postranními křídly, s endospermem. – Asi 10 rodů (ca 150 druhů), převážně v tropech a subtropích; druhově nejbohatším rodem je *Buddleja*, jejíž některé druhy jsou běžně pěstovány a zplaňují v mírném pásu.

1. *Buddleja* L. – budleja (komule)

Buddleja LINNAEUS Sp. Pl. 112, 1753.

Lit.: RODIONENKO G. I. (1962): *Buddleia* L. In: SOKOLOV S. J. [red.], *Derevja i kustarniki SSSR* 6:9–16. Moskva et Leningrad.

Opadavé nebo vždyzelené keře, vz. menší stromy nebo byliny. Kořeny bohatě větvené, nepřilíh hluboké. Větve ± 4hranné, pupeny špičaté, zpravidla se 2 vstřícnými vnějšími šupinami. Listy krátce řapíkaté, celokrajné nebo pilovitě zubaté. Květy v hroznovitých květenstvích na koncích letorostů nebo v úžlabních kulovitých svazečcích na loňských větvích, fialové, růžové, karmínové nebo bílé, často vonné; listeny velké, listům podobné. Kalich ± zvonkovitý; koruna řepicovitá, korunní trubka přímá nebo mírně prohnutá, z kalicha nápadně vyčnívající, delší než plochý lem korunní trubky; tyčinky 4, kratší než korunní trubka. Tobolky otevírající se 2 chlopněmi. Semena velmi drobná, křídlatá. – Asi 100–150 druhů v tropech, subtropích, řidčeji v mírném pásu Ameriky, Asie a j. Afriky.

- 1a Listy vstřícné; květy v dlouhých hroznovitých květenstvích na letorostech; větve šikmo vzhůru vyrůstající 1. *B. davidii*
 b Listy střídavé; květy v drobných kulovitých, úžlabních květenstvích po celé délce loňských větví; větve obloukovitě dolů ohnuté 2. *B. alternifolia*

*) Zpracoval P. Tomšovic

***) Zpracovala A. Skalická